

KDO BYL JÁKOB?

Kázání ze soboty 28.4.2022 – br. Jiří Beneš

Kdo byl praotec Jákob? Určitě ne uchvatitel, ale pokusíme se uvědomit si to z textu, který je základem našeho kázání: **1. Moj 25,21-34**.

Jákob se narodil jako druhý z dvojčat. Dostal jméno podle toho, že při porodu držel svého bratra bratra za patu: „*on sevřel*“, „*ten, který svírá*“ (Nový biblický slovník). Kdo Jákoba pojmenoval, nevíme, ale víme, že tato událost byla zřejmě vnímána jako věštba, když se to promítlo do jeho jména (1. Moj 25,26). Později se setkáváme s dezinterpretací Jákobova jména, tedy s falešnou etymologií, kterou ve snaze bratra očernit pronáší Ezau (1. Moj 27,36). Ale tento význam Jákobovo jméno nemá – je to jen Ezauova nadávka.

Na začátku Jákobova příběhu máme oba bratry charakterizovány pomocí tehdy běžné typologie postav, abychom věděli, co si o postavách máme myslet. Ezau je lovec, Jákob pastýř. To není jen výpověď o jejich pracovním zařazení. To je charakteristika jejich životního postoje: Pastýř se stará o živé tvory, lovec živé tvory pronásleduje, ohrožuje a zabíjí. Pastýř pečuje, lovec likviduje. Pastýř žije pro živé tvory, lovec žije na úkor živých tvorů. Lovec je predátor a parazit. Už na tom si lze položit otázku: to má být po otci dalším patriarchou rodiny prvorozený lovec a nikoli pastýř?

V příběhu je však ještě jedna charakteristika: „*Ezau je muž pole*“, kdežto „*Jákob je muž dokonalý, obývajíc stany*“ (1. Moj 25,27). To je velmi důležité a nelze to přehlédnout. Co znamená „*muž pole*“? To není výpověď o tom, že by „*pole*“ obdělával. Vždyť je to lovec a Izákova rodina nejsou zemědělci, ale kočovníci, nomádi. Text nám říká, že na „*poli*“ doslova zakoušel „*lov*“ (ČEP: „*mužem znalým lov*“). „*Pole*“ je prostředí, ve kterém se Ezau pohyboval jako „*lovec*“, nikoli jako farmář. V tehdejších náboženských představách hrálo „*pole*“ obrovskou roli v kultech plodnosti (viz Jr 13,27). Na „*poli*“ se totiž rozhodovalo o budoucnosti. Ta byla podmíněna plodností „*pole*“. A na ovlivňování plodnosti „*pole*“ se soustředily bohoslužebné obřady zemědělců. Dnes o těchto obřadech máme poměrně dobrou představu díky archeologickým nálezům klínopisných tabulek, kde je mytologie spojená s „*polem*“ dobře popsána. V představách lidí se „*pole*“ hemžilo různými duchy a demony, mezi nimiž se Ezau pohyboval a svým zjevem se od nich ani moc nelišil. Tato zpráva o Ezauovi nám tedy tuto postavu charakterizuje jako negativní. A kratičká noticka v **1. Moj 26,34-35** to potvrzuje. V rodině, kde se dbá na to, aby si syn nevzal za ženu někoho, kdo patří k původním obyvatelům (viz hledání ženy pro Izáka v 1 Moj 24), se Ezau na nic neohlíží. Stejně jako Šalomoun. Nerespektuje pravidla: dělá si, co chce a vůbec jej nezajímá, že tím svým nejbližším ztrpčuje život.

Zato charakteristika Jákoba je pozoruhodná: „*Jákob je muž dokonalý, obývajíc stany*“ (1. Moj 25,27). Výraz „*dokonalý*“ neznamená bezchybný, ale zralý, dokončený ve svém vnitřním vývoji, člověk vnitřně konsolidovaný, odpovědný za svoje rozhodnutí, spolehlivý a důvěryhodný. Je to označení pro ty nejkvalitnější a nejhodnotnější lidi. Jákob je tedy zcela mimořádnou postavou již od svého mládí podobně, jako např. Jób, který je označen stejným termínem.

Rodiče nejsou ve vztahu ke svým synům jednotni. Nezachází s nimi rovnocenně: otec protěžuje Ezaua, matka zase miluje Jákoba (1. Moj 25,28). A není sama – stejně jako matka miluje Jákoba i Hospodin. A Ezaua nenávidí (Mal 1,2-3). Nadto sám sebe nazývá Bohem

Jákovým a Ježíš k tomu dodává, že Jákob je živý, vzkříšený z mrtvých: **Mt 8,11; 22,31-32**. Bůh tak potvrzuje postoj matky a mimořádnou kvalitu Jákoba. Slyšíme to i z Ozeášova prorocství, kde je doslova uvedeno: „*v lůně patu bratra svého, v síle své zápasí jako kníže s Bohem*“. ČSP: „*V lůně matky držel svého bratra za patu, v mužné síle zápasil s Bohem. Zápasil s andělem a přemohl ho*“ (Oz 12,4-5). Jákob je pozitivní postava.

Oba bratry charakterizuje také událost spojená s „*prvorozenstvím*“ (1. Moj 25,29-34). V této epizodě si Ezau loví a Jákob mu slouží. Ezau má přezdívku *Edóm* (červený), protože chce jíst něco červeného (nemluví ovšem o krvi). Jákob chce s bratrem uzavřít ohledně „*prvorozenství*“ obchod. Pro Jákoba totiž představuje „*prvorozenství*“ hodnotu tak velikou, že se rozhodne obstarat si jí jediným legálním způsobem, který je k dispozici a to je koupí. Dnes to není možné, ale tehdejší zvykové právo, které platilo v celé oblasti a my je známe zase z onoho nálezu klínopisných tabulek v Mari a Eble, to připouštělo. Jákob tedy jednal v rámci tehdejšího právního systému. Nebyl to žádný podvod. A Ezau s tím souhlasil. Prohlásí: „*k čemu je mi prvorozenství?*“ (ČSP). On k „*prvorozenství*“, na rozdíl od Jákoba, nemá žádný vztah. Pro něj to nemá hodnotu. A takový člověk proto „*prvorozenství*“ není hoden. Obchod byl ujednan, Ezau souhlasil, potvrdil to přísahou a dokonce ona čocka sloužila jako doklad toho, že obchod proběhnul řádně. A nesmíme přeslechnout, že v textu je výslovně uvedeno: „*Tak Ezau pohrdl prvorozenstvím*“ Není tam uvedeno: tak Jákob Ezaua doběhl a okradl. Jákob Ezauovi nic nesebral a Ezau později novou skutečnost akceptuje (1. Moj 33,3-4).

Děni kolem „*prvorozenství*“ pokračuje druhým kolem. Otec chce staršímu (1. Moj 27,1) synu dát požehnání, které náleží prvorozenému. Nevíme, proč zavolal právě Ezaua, který už prvorozeným není. To jako otec přece musel vědět. Ale závažnější je, proč se Ezau neozval a neřekl: na to už nemám právo. Prodal jsem to a požehnání by měl dostat můj bratr. Ezau se neozval a tím svého otce podvedl. Podle zvykového práva ovšem nemůže otec dát požehnání pro prvorozeného tomu, kdo jím není. Komplikovanou situaci zachrání matka, která ví, jak to je a jak to má být a řeší to. A je zde Jákob, který ví, jak to Bůh chce. Nevíme, proč do toho nevstoupil ani Jákob a neřekl, jak se věci mají. Proč s otcem sehrál hru, jejíž scénář připravila matka. Jediným vysvětlením je, že se všichni Ezaua báli. Věděli, že je to rapl, který se nezastaví před ničím. Ale dlužno dodat, že slepý lžák není podveden: dobře ví, kdo před ním stojí a komu dává požehnání prvorozeného.

Kdo lže? Jákob, když řekne „*To mi dopřál Hospodin, tvůj Bůh*“ (1. Moj 27,20), nebo Ezau, když řekne: „*Dvakrát se mnou jednal úskočně. Připravil mě o mé prvorozenství a nyní i o požehnání*“ (1. Moj 27,36)? Můžeme říci, že Jákob nemá pravdu, když celé dění interpretuje jako řízení Hospodinovo? Dal Hospodin někde najevo, že tomu tak nebylo? Naopak. Bůh do dění sám vstoupí v Jákově snu, kde se ani slovem nezminí o ničém, co my Jákovovi přepisujeme k tíži. A potvrzuje Jákovova slova: „*To mi dopřál Hospodin, tvůj Bůh*“ slovy: „*budu s tebou a nikdy tě neopustím*“. A dává Jákovovi zaslíbení. Slibuje mu zemi, potomstvo i požehnání. 1. Moj 28,13-15. Na čí straně stojí Bůh? Kdo zde jedná dobře? Jákob, matka i otec. Bůh Jákovovi přitakal a vedle otcova požehnání mu i sám později žehná (1. Moj 32,29; 35,9-10). Ezau nemá pravdu v tom, co v 1. Moj 27,36 o Jákovovi říká. Jákob s ním úskočně nejednal a o nic jej nepřipravil. Uzavřeli spolu regulérní smlouvu. Komu ale více věří překladatelé: Jákovovi nebo Ezauovi? Samozřejmě Ezauovi, jak vyplývá z toho, že s Ezauovou dezinterpretací dále pracují (uvedou ji v 1. Moj 32,29). Nepodílíme se na matení smyslu sdělení o Bohu, když dnes bereme Ezauova slova vážně, či když Ezauovu postavu proti Jákovovi hájíme?

Čtyři věci nám při Jákobově příběhu měly dojit:

(a) máme si uvědomit myšlenkové stereotypy, které jsme připraveni do zblbnutí opakovat a rvát se za ně;

(b) příběh, resp. Ezauova slova o Jákobovi nás nutí uvědomovat si, jak málo jsme odolní vůči dezinterpretacím – vůbec je neumíme rozpoznávat ani dnes, ačkoli jsme věřící lidé, kteří se stále modlí. Snadno podléháme tomu, co si myslí většina;

(c) příběh nás varuje před zaujímáním pozice rozhodčího: nemáme právo žádnou z biblických postav soudit, ať se nám její jednání jakkoli nelíbí;

(d) Bůh v příběhu jedná skrytě a jinak, než bychom očekávali. Ale jsou lidé, kteří jeho jednání dobře vnímají. A jejich slovům bychom měli pozorně naslouchat – nikdy je nebrat na lehkou váhu a už vůbec je nezpochybňovat. Když tedy Jákob otci řekne: „*to mi dopřál Hospodin, tvůj Bůh*“, mluví pravdu. A pak dění, jakkoli se nám jeví jako podezřelé, je řízeno Bohem, jehož úmyslům nerozumíme a jehož záměry nám unikají, protože jsou nedostupné. Jákob vůči Božímu řízení událostí v jeho době nebyl natvrdlý. My dneska sice máme odvahu Jákobovo jednání hodnotit, ale v míře citlivosti na Boží působení s ním vůbec nemůžeme soupeřit.

Amen